International Journal of Multidisciplinary Horizon

ISSN:3049-2017
IJMH 2025; 2(3): 101-104
© 2025 IJMH
www.themultijournal.com

Received: 05-06-2025
Accepted: 27-06-2025
Publish : 28-06-2025

Dr Kalyani Nandi
Adhyapika,
Odia bhasa saahitya bibhaga,
A.D.Mohavidyalaya,Brahamagir,
puri

Correspondence:
Dr Kalyani Nandi
Adhyapika,
Odia bhasa saahitya bibhaga,
A.D.Mohavidyalaya,Brahamagir,
puri

ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ତିଥି

ଅଧାପିକା ଡକ୍ଟର କଲ୍ୟାଣୀ ନନ୍ଦୀ

ପବିତ୍ର ଆର୍ଯ୍ୟଭୂମି ଭାରତବର୍ଷ । ଋଷି, ମୁନୀ, ଜ୍ଞାନୀ ଅବତାରଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ଭୂମି । ଯେଉଁ ଭୂମିରେ ସକାଳ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଆଭା ସ୍ୱାଗତ କରେ ମନ୍ଦିରର ଘ ଘି ର ନାଦରେ । ସେହି ଭାରତୀୟ ଧର୍ମଧାରାର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବରିଷ୍ଠ କ୍ଷେତ୍ର ଉତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶ । ଉତ୍କଳର ପ୍ରାଣକେନ୍ଦ୍ର ପୁରୁଷୋ ମ ଧାମ, ପୁରୀ, ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର । ପୂଣ୍ୟ, ପବିତ୍ର ପରମ ଧାମ । କପିଳ ସଂହିତାରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି–

ସର୍ବେଷାଂମପି କ୍ଷେତ୍ରାଣାଂ ରାଜାଶ୍ରୀ ପୁରୁଷୋ ମଃ
ସର୍ବେଷାଂମପି ଦେବାନାଂ ରାଜା ଶ୍ରୀପୁରୁଷୋ ମଃ । (୫ମ ଅଧ୍ୟାୟ / ଶ୍ଳୋ–୩୦)

ଯେଉଁଠି ପରଂବ୍ରହ୍ମ ଭଗବାନ ବିଷ୍ଣୁ ସାକ୍ଷାତ ଅବତାର ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ । ସେ କ୍ଷେତ୍ର ସର୍ବକ୍ଷେତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପୂଣ୍ୟ ପବିତ୍ରକ୍ଷେତ୍ର । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରର ମାହାତ୍ମ୍ୟରେ ଉତ୍କଳମଣି ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ ଉଦାତକଣ୍ଠରେ ଗାଇଛନ୍ତି–

ଜଗତ ସଲିଳ ଭାରତ କମଳ
ତା ମଧ୍ୟେ କେଶର ପୂଣ୍ୟ ନୀଳାଚଳ
ନାହିଁ ଜାତିଭେଦ ନାହିଁ ଧର୍ମଭେଦ
ସାମ୍ୟ ମୈତ୍ରୀ ବାଣୀ ଗାଏ ଯାର ବେଦ ॥

ଚାରିଧାମ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଧାମ । ଉ ରରେ ବଦ୍ରିକା–ସ୍ନାନ, ପଶ୍ଚିମରେ–ଦ୍ୱାରିକା, ଶ୍ରୀଙ୍ଗାର (ବେଶ), ଦକ୍ଷିଣରେ–ରାମେଶ୍ୱର–ଶୟନ ଆଉ ଏ କ୍ଷେତ୍ର ପୁରୁଷୋ ମ କ୍ଷେତ୍ର – ଭୋଜନ ଅର୍ଥାତ୍ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ, କର୍ମ, ଭୋଗର କ୍ଷେତ୍ର । ଏଠି କାଳିଆ ସାଆନ୍ତଙ୍କର ନୀତି ଲୀଳା ହାଟ ଚାଲିଛି । ସଦା ଉତ୍ସବ ମୁଖର ଏ କ୍ଷେତ୍ର

ନିତ୍ୟୋତ୍ସବଂ ନିତ୍ୟସୌଖ୍ୟଂ ନିତ୍ୟଶ୍ରୀର୍ନିତ୍ୟ ମଙ୍ଗଳଃ
ବ୍ୟୁହାର୍ଚ୍ଚିତୋ ଜଗନ୍ନାଥଃ ଶ୍ରୀବୈକୁଣ୍ଠ ପୁରାଧିପଃ ॥ (ଗୋପାଳ ସହସ୍ରନାମ–୧୦)

ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଉତ୍ସବ ମାଧ୍ୟମରେ ଜନମାନସଙ୍କୁ ସୌଖ୍ୟ, ଶାନ୍ତି, ଆନନ୍ଦ, ସାମ୍ୟ, ଐକ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିଥାନ୍ତି ।

ରହସ୍ୟମୟ ଠାକୁରଙ୍କର ରହସ୍ୟ ଲୀଳା – ଭଗବାନ ବିଷ୍ଣୁ ଦାରବ ତନୁ ଧାରଣ କରି ମାନବୀୟ ଲୀଳା କରୁଛନ୍ତି । ପୂଜା, ଅର୍ଚ୍ଚନା, ବେଶ ସବୁକିଛି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ନିଆରା ଢଙ୍ଗରେ ପାଳନ ହେଉଛି । ବାରମାସରେ ୧୩ ଯାତ୍ରା । ସବୁଠାରୁ ବଡ଼କଥା ସାରା ବିଶ୍ୱରେ ଏପରି ଠାକୁର କେଉଁଠି ନାହାନ୍ତି ଯିଏ ନିଜମୁଖରେ ନିଜର ଯାତ୍ରା ଉତ୍ସବର ପାଳନ ବିଧି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ସେହି ଆଧାରରେ ଅନେକ ନୀତି ପାଳିତ ହେଉଅଛି ଯାହାର ଅୟମାରମ୍ଭ ହୋଇଥାଏ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ତିଥିରେ । ସେହି ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିବସ ଗୁଡ଼ିକୁ ଆଲୋଚନା କରାଗଲା ।

ସ୍ନାନପୂର୍ଣ୍ଣିମା / ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୂର୍ଣ୍ଣିମା :-

ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରେ ବହୁଯାତ୍ରା ପର୍ବପର୍ବାଣି ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିଲେ ହେଁ ଦ୍ୱାଦଶ ଯାତ୍ରାକୁ ବିଶେଷ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଆଯାଇଅଛି । ସେହି ଦ୍ୱାଦଶ ଯାତ୍ରା ହେଲା,– ସ୍ନାନ, ରଥଯାତ୍ରା, ଶୟନ, ଦକ୍ଷିଣାୟନ, ପାର୍ଶ୍ୱପରିବ ର୍ନ, ଉ ାପନ, ପ୍ରାବରଣ ଷଷ୍ଠୀ, ପୁଷ୍ୟାଭିଷେକ, ଦୋଳ, ଦମନକ, ଅକ୍ଷୟ ତୃତୀୟା ଓ ଚନ୍ଦନଯାତ୍ରା ।

ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଆଦ୍ୟଯାତ୍ରା ହେଉଛି ସ୍ନାନଯାତ୍ରା । ଏହି ଯାତ୍ରା ଜ୍ୟେଷ୍ଠମାସ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ତିଥିରେ ପାଳନ କରାଯାଏ । ଯାହାର ନାମ ହରିସ୍ନାନ, ମ ସ୍ନାନ, ଆବିର୍ଭାବ ଦିବସ ଇତ୍ୟାଦି । ଏହି ପବିତ୍ର ତିଥି ହେଉଛି ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ସ୍ୱନକ୍ଷତ୍ର ତିଥି ବା ଜନ୍ମଦିବସ । ସ୍କନ୍ଦପୁରାଣ ଅନୁସାରେ ରାଜା ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ଯେଉଁ ସହସ୍ର ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞ କରିଥିଲେ ତାର ଫଳସ୍ୱରୂପ ରାଜା ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦାରୁ ଓ ଚତୁର୍ଦ୍ଧାମୂ ର୍ିଙ୍କୁ ଦର୍ଶନକରି ଅବିଭୂତ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ ଏବ କ୍ଷତ୍ରୀୟବଂଶ ଚୂଡ଼ାମଣି ରାଜା ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ସୈନ୍ୟସାମନ୍ତ, ପ୍ରଜା, ପାତ୍ର–ମନ୍ତ୍ରୀ ସହିତ ତହିଁ ଆରଦିନ ସମୁଦ୍ର ସ୍ନାନ ନିମନ୍ତେ ଯାତ୍ରା କରିଛନ୍ତି । ଏବଂ ସେଠାରେ ବାଙ୍କିମୁହାଣ ନିକଟସ୍ଥ ସମୁଦ୍ର ଜଳରେ ଭାସମାନ ଅବସ୍ଥାରେ ବିଶାଳ ଦାରୁ ଦର୍ଶନ କରି ଅବିଭୂତ ହୋଇଛନ୍ତି ସ୍ୱପ୍ନ ସତ୍ୟ ହେଲା । ସେହି ଦାରୁକୁ ଆଣିବା ପରେ ତାଙ୍କୁ ସ୍ନାନ କରାଯାଇଛି । ସେହି ପବିତ୍ର ଦିବସ ହିଁ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା । ସ୍କନ୍ଦପୁରାଣ, ନୀଳାଦ୍ରି ମହୋଦୟ ଆଦି ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଏହି ଦିନ ସର୍ବମଙ୍ଗଳ ବା ସଂସାରର ମଙ୍ଗଳ ନିମନ୍ତେ ଏହି ଦିବସଟିକୁ ସ୍ନାନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ରୂପେ ପାଳନ କରି ବିଧିବିଧାନର ସହ ସ୍ନାନ ଉତ୍ସବ କରାଯାଇଥାଏ ।

ପ୍ରତିମା ପ୍ରକଟାନ୍ତେ ଚ ଜ୍ୟେଷ୍ଠେ ଚ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନେ
ଅଭିଷେକ ପ୍ରକ ର୍ବ୍ୟ ସବିତୀର୍ଥ ଜଳେ ତଥା ।'' (ଇନ୍ଦ୍ରନୀଳମଣି ପୁରାଣ)

ଏଥିପାଇଁ ଏହିଦିନ ରତ୍ନସିଂହାସନରୁ ଚତୁର୍ଦ୍ଧା ମୂ ର୍ି ବିଜେ ହୋଇ ସ୍ନାନ ମଣ୍ଡପକୁ ଆସିଥାନ୍ତି । ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରର ଉ ର ଦିଗରେ ଥିବା କୂପ ଯାହା ସୁନାକୂଅ ନାମରେ ପରିଚିତ । ସେହି କୂଅରୁ ଆସିଥିବା ୧୦୮ ଗରା ଜଳରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ସର୍ବ ସମ୍ମୁଖରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ୍ଷ ସ୍ନାନ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ଏହିଦିନ ସ୍ନାନ ମଣ୍ଡପରେ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ରତ୍ନ ସିଂହାସନରେ ଥିବା ବେଳେ ହେଉଥିବା ସମସ୍ତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନୀତିଭଳି ନୀତି ମଧ୍ୟ ହୁଏ । ସ୍ନାନପରେ ଭକ୍ତ ଗଣପତି ଭଟ୍ଟଙ୍କ ଭକ୍ତି ପ୍ରୀତି ସ୍ତୁତିରେ ଗଜାନନ ବେଶ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହାପରେ ନାନା ସୁସ୍ୱାଦୁ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଅନ୍ନପ୍ରସାଦ ଆଦି ସ୍ନାନ ମଣ୍ଡପର ଚାରିପଟେ ରଖି ନୈବେଦ୍ୟ ଅର୍ପଣ କରାଯାଏ । ପ୍ରଭୁ ନିଜର ଥୋଡ଼ପାହାଡ଼ ବଢ଼ାଇ ସର୍ବସମ୍ମୁଖରେ ଭୋଜନ କରିଥାନ୍ତି । ଜାତି, ଧର୍ମ, ବର୍ଣ୍ଣ, ଧନୀ, ଗରିବ ସବୁ ଭକ୍ତ ବଡ଼ଦାଣ୍ଡରେ ଥାଇ ଏ ସୁନ୍ଦର ଦିବ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟକୁ ଦର୍ଶନକରି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଥାଆନ୍ତି ।

ଯଥା ଦେବେ ତଥା ଦେହେ, ଯଥା ଦେହେ ତଥା ଦେବେ ନ୍ୟାୟରେ ଯେତେବେଳେ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ତାପରୁ ସଂସାରକୁ ଶୀତଳତା ପ୍ରଦାନ ପାଇଁ ଜଗତର ନାଥ ଜଗନ୍ନାଥ ୧୦୮ ଗରା ଜଳରେ ସ୍ନାନକରି ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱକୁ ମଧୁରିମାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତି ତାର ଫଳ ସ୍ୱରୂପ ଭକ୍ତମାନଙ୍କୁ ଉ ାପରୁ ରକ୍ଷାକରି ପ୍ରଭୁ ନିଜ ଶରୀରରେ ସେହି ଉ ାପକୁ ଗ୍ରହଣକରି ଜ୍ୱରରେ ପିଡ଼ିତ ହୁଅନ୍ତି । ଏବଂ ନିଭୃତ କୋଠରୀରେ ଭକ୍ତମାନଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ ନଦେଇ ଅନବସର ବା ଅଣସର ଗୃହରେ ୧୫ଦିନ ଅବସ୍ଥାନ କରିଥାନ୍ତି ।

ଶ୍ରାବଣ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା :-

ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଅନେକ ଉପଯାତ୍ରା ପାଳନ କରାଯାଏ । ତା' ମଧ୍ୟରେ ଝୁଲଣ ଯାତ୍ରା ଅନ୍ୟତମ । ଏହା ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଯାତ୍ରା । ଶ୍ରାବଣ ମାସ ଶୁକ୍ଳ ଦଶମୀ ତିଥି ଠାରୁ ପାଳିତ ହୋଇ ପ୍ରତିପଦାରେ ଶେଷ ହୁଏ । ଯେଉଁ ଯାତ୍ରାରେ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧି ମଦନମୋହନଙ୍କ ସହିତ ଶ୍ରୀଦେବୀ ଓ ଭୂଦେବୀ ଝୁଲଣ ମଣ୍ଡପରେ ଝୁଲିଥାନ୍ତି । ଏହା ସାତଦିନ ଧରି ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିଲେ ହେଁ ଏହାରି ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରାବଣ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଦିବସ ରୂପେ ପାଳନ ହୁଏ ।

ଏହି ଶ୍ରାବଣ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା-ଗହ୍ମାପୂର୍ଣ୍ଣିମା, ରାକ୍ଷୀ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା, ଝୁଲଣ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଭାବରେ ଖାଲି ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ନୁହେଁ ସମଗ୍ର ଭାରତ ବର୍ଷରେ ପାଳନ କରାଯାଏ । ଏହିଦିନ ଘରେ ଘରେ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରେ ଶ୍ରୀ ବଳଭଦ୍ରଙ୍କର ଜନ୍ମ ଉତ୍ସବ ପାଳନ କରାଯାଏ । ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ସ୍ୱୟଂ ବିଷ୍ଣୁ ହେଲେ ହେଁ ଏ କଳିଯୁଗରେ ଦାରବୀୟ ତନୁ ଧାରଣ କରି ମାନବୀୟ ଲୀଳାକୁ ସଂପାଦିତ କରୁଛନ୍ତି । ''ମ ର୍ ୍ୟ ମଣ୍ଡଳେ ଦେ ବହି, ଦେବତା ହେଲେ ହେଁ ମରଇ ।'' ସେହି ଆଧାରରେ ଏଠି ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ଜନ୍ମ ଉତ୍ସବ ପାଳନ ସହିତ ବଡ଼ଭାଇ ବଳଭଦ୍ରଙ୍କର ଜନ୍ମ ଉତ୍ସବ ପାଳନ କରାଯାଏ ।

ଶ୍ରୀ ବଳଭଦ୍ରଙ୍କର ଜନ୍ମୋତ୍ସବ ଶ୍ରାବଣ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ବା ଏହି ଗହ୍ମାପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ପାଳନ କରାଯାଏ । ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରେ ଏହିଦିନ ଭୋଗମଣ୍ଡପ ଭୋଗ ସରିବା ପରେ ତିନିବାଡ଼ରେ ମଇଲମ ମହାସ୍ନାନ କରାଯାଇ ସର୍ବାଙ୍ଗ ଚନ୍ଦନଲାଗି ନୀତି ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇସାରିବା ପରେ ଦ୍ୱିପ୍ରହର ବେଶ କରାଯାଏ । ଏବଂ ଗହ୍ମାପୂର୍ଣ୍ଣିମା ନିମନ୍ତେ ଶ୍ରୀ ବିଗ୍ରହମାନଙ୍କୁ ୩ ଖଣ୍ଡ ଆଜ୍ଞାମାଳ, ଚାରିଖଣ୍ଡ ପାଟରାକ୍ଷୀ ଓ ଗୁଆର ମାଳ ଲାଗି କରାଯାଏ ।

ସେହିପରି ବଳଭଦ୍ର ଜନ୍ମ ନିମନ୍ତେ ଝୁଲଣ ଠାକୁର (ମଦନମୋହନ, ଭୂଦେବୀ, ଶ୍ରୀଦେବୀ) ଝୁଲଣ ମଣ୍ଡପକୁ ବିଜେ ହେବା ପରେ ଦଇତାମାନେ ରତ୍ନସିଂହାସନ ଉପରକୁ ଉଠିବାପରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗରୁ ଏକ ମାଳ ସୁଦର୍ଶନଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଏ । ଏହାପରେ ସୁଦର୍ଶନ ମହାପ୍ରଭୁ ଦଇତାମାନଙ୍କର ଗହଣରେ ବିଜେ ହୋଇ ପାଟ, ପତନି, ଦୟଣାମାଳି ଦେଇଥିବା ଚୂଳ ଲାଗି ହୋଇ ଝୁଲଣ ମଣ୍ଡପତଳେ ପହ ିବାପରେ ସେଠାରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଓଡ଼ିଆଣି (କମରପଟି) ଓ ସୁନା ହରଡ଼ମାଳ ଲାଗି ହୋଇଥାନ୍ତି । ଏହାପରେ ବିମାନବଡୁ ସେବକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମାର୍କଣ୍ଡେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିରକୁ ଯାତ୍ରା କରିଥାନ୍ତି ।

ସୁଦର୍ଶନ ମହାପ୍ରଭୁ ହେଉଛନ୍ତି ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର କ୍ରିୟାଶକ୍ତି । ତାଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସଂପାଦନ କରିଥାନ୍ତି । ଏଣୁ ମାର୍କଣ୍ଡ ମଣ୍ଡପରେ ପହ ିବା ଉପରେ କୁମ୍ଭାର ବିଶୋଇ ଦେଇଥିବା ଚିକିଟା ବନମାଟିରେ ସୁଦୁସୁଆର ଏକ ବଳଭଦ୍ରଙ୍କ ମୂ ର୍ ି ତିଆରି କରିଥାନ୍ତି । ଏହାପରେ ପୂଜାପଣ୍ଡା ସେବକ ସେହି ପିଣ୍ଡୁଳାରେ ଜୀବନ୍ୟାସ ଦେଇ ବିଧିସହକାରେ ଜାତକର୍ମ ଅନୁଷ୍ଠିତ କରିଥାନ୍ତି ଓ ମୁଦିରସ୍ତ ପ୍ରସାଦ ଲାଗି କରିଥାନ୍ତି । ପୁନଶ୍ଚ ପୂଜାପଣ୍ଡା ସେବକ ପ ୋପଚାରରେ ଶୀତଳ ଭୋଗ ମଣୋହି କରିବାପରେ ବନ୍ଦାପନା ନୀତି ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇ ବଳଭଦ୍ର ପିତୁଳାକୁ ଜଳରେ ବିସର୍ଜନ କରାଯାଏ ।

ଏହି ବଳଭଦ୍ର ଜନ୍ମୋତ୍ସବ ବିଧି ସମାପ୍ତି ପରେ ବିମାନବଡୁମାନେ ସୁଦର୍ଶନଙ୍କୁ ବିମାନରେ ନେଇ ତିନି ଆଶ୍ରମ (ଭୃଗୁ, ଅଙ୍ଗିରା, କଣ୍ଡୁ) ତଥା ନଗର ଭ୍ରମଣ କରିଥାନ୍ତି । ଏହାପରେ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରକୁ ବିଜେ କରିଥାନ୍ତି ।

ଭାଦ୍ରବ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା :-

ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଅବତାର । ସେ ହିଁ କୃଷ୍ଣ ସେ ମଧ୍ୟ ରାମ ସେ ମଧ୍ୟ ନୃସିଂହ । ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରେ ଅନେକ ପର୍ବପର୍ବାଣି ତଥା ଉତ୍ସବ ପାଳିତ ହୋଇଥାଏ । ସେହି ଉତ୍ସବ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଜନ୍ମ ନୀତି ଓ ବାଲ୍ୟଲୀଳା ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ଲୋକନାଟକ ଶୈଳୀରେ ପାଳନ କରାଯାଏ । ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରର ସାତ ସାହିରୁ ଏହି ଲୋକନାଟକ ଲୀଳା ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରର ସଂପୃକ୍ତ ସେବକମାନେ କରିଥାନ୍ତି । ଏହି କୃଷ୍ଣଲୀଳା ଭାଦ୍ରବ ମାସ କୃଷ୍ଣ ଅଷ୍ଟମୀ ତିଥି (ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀ)ରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ତିଥିରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇ ଭାଦ୍ରବ ପୂର୍ଣ୍ଣମୀରେ ଶେଷ ହୋଇଥାଏ । ଭାଦ୍ରବ ପୂର୍ଣ୍ଣମୀକୁ ଇନ୍ଦୁ ପୂର୍ଣ୍ଣମୀ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଏହିଦିନ ଭାଗବତଗ୍ରନ୍ଥକୁ ପୂଜା କରାଯାଏ ।

ସେହିପରି ଭାଗବତପୁରାଣ ଅନୁସାରେ ଏକଦା ଭାଦ୍ରବ ମାସରେ ବୃନ୍ଦାବନ ଓ ଗୋପପୁରବାସୀ ଗୋପପୁରରେ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଗୋଗଷ୍ଟରେ ପୂଜା ଆରାଧନା କରୁଥିଲେ । ସେଥିଲାଗି ନାନା ସୁସ୍ୱାଦୁ ନୈବେଦ୍ୟ ଭୋଗ କରିବାବେଳେ ଭଗବାନ କୃଷ୍ଣ ଏହି ପ୍ରସାଦକୁ ଭକ୍ଷଣ କରିଦେଲେ । ଏହିକଥା ନାରଦମୁନୀ ଯେତେବେଳେ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଆଗରେ ପ୍ରକାଶକଲେ ଇନ୍ଦ୍ର କ୍ରୋଧାନ୍ୱିତ ହୋଇ ୪ ବୃଷ୍ଟି ବା ମେଘଙ୍କୁ (ଆବ ର୍କ, ସଂବ ର୍କ, ଦ୍ରୋଣ, ପୁଷ୍କର) ବୃନ୍ଦାବନରେ ପ୍ରବଳଧାରାରେ ବୃଷ୍ଟି ପାଇଁ ପ୍ରେରଣ କଲେ । ୪ ମେଘ ୭ ଦିନ ଧରି ପ୍ରବଳ ବୃଷ୍ଟି କରିବା ପରେ ମଧ୍ୟ ଗୋପପୁରରେ କୌଣସି ପ୍ରଭାବ ପକାଇଲା ନାହିଁ । ଏହା ଜାଣି ଇନ୍ଦ୍ର ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ରୋଧାନ୍ୱିତ ହୋଇ ବୃନ୍ଦାବନକୁ ଗମନ କଲେ ଏବଂ ସେଠାରେ କୃଷ୍ଣରୂପି ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରକୃତ ସ୍ୱରୂପ ଜାଣିବା ପରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ପ୍ରଣିପାତ କଲେ । ଏହିଦିନ ଥିଲା ଭାଦ୍ରବ ମାସ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା । ଇନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କର ମିଳନ ହେତୁ ଏହି କଥା ଅନୁସାରେ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରେ ଇନ୍ଦ୍ର-ଗୋବିନ୍ଦ ବନ୍ଦାପନା ନୀତି ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ ।

ଏହି ଭାଦ୍ରବ ପୂର୍ଣ୍ଣମୀ ଦିନ ସଂଧ୍ୟା ଆଳତି ବେଶରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡିଏ ମାଳ ଲାଗି କରାଯାଇଥାଏ । ଉକ୍ତ ମାଳ ଆଜ୍ଞାମାଳ ସ୍ୱରୂପ ଦକ୍ଷିଣିଘର ଭୋଗ ସରିବା ପରେ ପୂଜାପଣ୍ଡା ସେବକ ଭିତର ସିଂହାସନଠାରେ ଦୋଳଗୋବିନ୍ଦ ବିଜେ ହେଲେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି । ଦୋଳଗୋବିନ୍ଦ ଆଜ୍ଞାମାଳ ପାଇ ମହାଜନ ସେବକମାନଙ୍କ ହସ୍ତରେ ବଟବୃକ୍ଷ ମୂଳରେ ଥିବା ପାଲିଙ୍କିରେ ବିଜେ ହୁଅନ୍ତି । ବିମାନବଡୁ ସେବକ ଘ , ଛତା, କାହାଳୀ ସହ ମାଳିକଙ୍କୁ ବଡ଼ଛତା ମଠ ସମ୍ମୁଖରେ ରଖିଥାନ୍ତି । ଏଠାରେ ଶୀତଳଭୋଗ ହେବା ପରେ ଭିତରଛମହାପାତ୍ର ଇନ୍ଦ୍ର, ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ ବନ୍ଦାପନା କରିଥାନ୍ତି । ଏହିଦିନ ବାସେଳୀ ସାହି ତରଫରୁ ଇନ୍ଦ୍ରଦେବତା ଓ ଐରାବତ ହସ୍ତୀ ଭାବରେ ମୁକ୍ତ ଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ଦୃଶ୍ୟକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଅନେକ ଭକ୍ତ ମଧ୍ୟ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଥାନ୍ତି ।

ଆଶ୍ୱିନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା / କୁମାର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା :-

ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ, ଔଦାର୍ଯ୍ୟ ଓ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟର ଠାକୁର ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ । ତାଙ୍କ ଲୀଳାରେ ମଧ୍ୟ ରହିଅଛି ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ । ସେ ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମାନବୀୟ ଲୀଳା ମାଧ୍ୟମରେ ସଂସାରକୁ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ସାର୍ଥକ ଭାବକୁ ଶିଖାଉଛନ୍ତି । ପରିବାର ଲୀଳା ଭିତରେ ଦାମ୍ପତ୍ୟଲୀଳା ସବୁଠାରୁ ସୁନ୍ଦର । ଯେଉଁଘରେ ପତିପତ୍ନୀର ସମ୍ପର୍କ ଯେତକି ନିବିଡ଼ ମଧୁର ସେ ପରିବାର ସେତେ ସୁଖୀ । ସଂସାର ଭିତରେ ଘର କରିଥିଲେ ହସ-କାନ୍ଦ, ଖେଳ-କଳି ସବୁ ରହିଅଛି । ଏକାନ୍ତ ସମ୍ପର୍କଠାରୁ ପରସ୍ପର ଝଗଡ଼ା ସବୁକିଛି ହୋଇଥାଏ । ସେହି ଆଧାରରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଓ ମା ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେତେବେଳେ ଝଗଡ଼ା, କେତେବେଳେ ଏକାନ୍ତ ଆଉ କେତେବେଳେ ଖେଳ-ଖେଳରେ ପୁଣି ହାରିସାରିବା ପରେ ମା' ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ପାଖରେ ବନ୍ଧନ । ଏହାହିଁ ସାର୍ଥକ ଜୀବନ ।

ତେଣୁ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରେ ଆଶ୍ୱିନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦିବସ । ଏହା କୁମାର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ନାମରେ ବିଦିତ । ମା' ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ଗଜଲକ୍ଷ୍ମୀ ଭାବରେ ପୂଜା କରାଯାଏ । ସେହିପରି ଏହିଦିନ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରେ ମଦନମୋହନ ଓ ଶ୍ରୀଦେବୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ୟୁତକ୍ରୀଡ଼ା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାଏ । ସେହିପରି ସୁଦର୍ଶନ ମହାପ୍ରଭୁ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଧୂପ ପରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଠାରୁ ଆଜ୍ଞାମାଳ ପାଇ ପାଟ, ପତନି, ଚୂଳ ଲାଗି ହୋଇ ଚଉଦଳରେ ବିମାନବଡୁ ସେବକଙ୍କ ସ୍କନ୍ଦରେ ଭିତର ବେଢ଼ାରେ ବଡ଼ଦେଉଳକୁ ଥରେ ପରିକ୍ରମା କରି ଉଗ୍ରସେନ (ଭୃଗୁ) ଆଶ୍ରମ ବିଜେ କରିଥାନ୍ତି ଓ ସେଠାରେ ପନ୍ତିଭୋଗ ବନ୍ଦାପନା ବଢ଼ିବା ପରେ ବାହୁଡ଼ାବିଜେ ହୋଇଥାନ୍ତି । ସୁଦର୍ଶନ ସିଂହାସନକୁ ବିଜେ କରିବାପରେ ସିଂହାସନ ଧୌତ ହୋଇ ଚାରିବାଡ଼ରେ ମହାସ୍ନାନ ହୋଇ ଶ୍ରୀଦେବୀ, ଭୂଦେବୀଙ୍କୁ ସିଂହାସନରେ ବିଜେ କରାଯାଏ ଓ ଠାକୁରମାନଙ୍କର ସର୍ବାଙ୍ଗ ଏବଂ ନୂଆଲୁଗା ଲାଗି ହୋଇ ବେଶ ବଢ଼େ ।

ଏହିଦିନ ଏକ ବିଶେଷ ନୀତି ପାଳିତ ହୁଏ । ସଂଧ୍ୟା ଧୂପ ପରେ ମଦନମୋହନ ଓ ଶ୍ରୀଦେବୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଠାରୁ ଆଜ୍ଞାମାଳ ପାଇବା ପରେ ପାଲିଙ୍କିରେ ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ ମନ୍ଦିର ଜଗମୋହନରେ ଖଟ ଉପରେ ବିଜେ କରିଥାନ୍ତି । ସେଠାରେ ଦୁହେଁ କଉଡ଼ି, ପଶା ଓ ଶକଟା ଖେଳିଥାନ୍ତି । ଖେଳ ସରିବା ପରେ ଶୀତଳ ମଣୋହି ହେବା ପରେ ଦୁଇ ଠାକୁର ବାହୁଡ଼ା ବିଜେ ହୁଅନ୍ତି ଶ୍ରୀଦେବୀ ରତ୍ନ ସିଂହାସନରେ ଓ ମଦନମୋହନ ଦକ୍ଷିଣି ଘରକୁ ବିଜେ କରନ୍ତି । ଏହାକୁ ବାହାର କୁମାର ଉତ୍ସବ କୁହାଯାଏ ।

ସେହିପରି ବଡ଼ସିଂହାର ଭୋଗ ସରିଲେ ପାଣି ପଡ଼ିଥାଏ ଓ ସିଂହାସନ ତଳେ ପରମ୍ପରାକ୍ରମେ ଦ୍ୟୁତକ୍ରୀଡ଼ା ଉତ୍ସବ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ଏହି ଖେଳରେ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ତରଫରୁ ପ୍ରତିନିଧି ମୁଦିରସ୍ତ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧି ଭିତରଛ ମହାପାତ୍ର ଉଭୟ ହିଙ୍ଗୁଳ କଉଡ଼ି ୨୧, ରୂପା କଉଡ଼ି ୨୧, ପଶା ଶକଟା ଖେଳମାନ ଖେଳିଥାନ୍ତି । ଦ୍ୟୁତକ୍ରୀଡ଼ାରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କଠାରୁ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ ହାରି ଯାଇଥିବାରୁ ରତ୍ନସିଂହାସନସ୍ଥ ମାଧବ ସାତଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ମନ୍ଦିରରେ ବନ୍ଧା ରହନ୍ତି ।

କା ର୍ିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା :-

"ସର୍ବେଷାଂ ଚୈବକ୍ଷେତ୍ରାଣାଂ ରାଜାଶ୍ରୀପୁରୁଷୋ ମଃ
ସର୍ବେଷାଂ ଚୈବଦେବାନାଂ ରାଜାଶ୍ରୀପୁରୁଷୋ ମଃ ।।" (କପିଳ ସଂହିତା ୫-୩୦)

କୋଟିବିଶ୍ୱର ମଣିମା ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ ହେଉଛନ୍ତି ରାଜାଧିରାଜ । ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର ଠାକୁର । ତାଙ୍କର ରୀତି, ନୀତି, ବେଶ, ନୈବେଦ୍ୟ ସବୁକିଛି ରାଜକୀୟ ଠାଣିରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାଏ । ତେଣୁ ଏ କ୍ଷେତ୍ର ଭୋଗର କ୍ଷେତ୍ର । ଅଷ୍ଟ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟକୁ ପ୍ରଭୁ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭୋଗ କରୁଛନ୍ତି । ସେ ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ ପୂର୍ଣ୍ଣବ୍ରହ୍ମ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ବାହ୍ୟ ସ୍ୱରୂପରେ ଏ ସାଧାରଣ ଲୋକ ପୂର୍ଣ୍ଣସ୍ୱରୂପକୁ ଦେଖିପାରେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଭକ୍ତ ନିଜର ଭାବନାରେ ନାନା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଲଙ୍କାରରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱରୂପକୁ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ ।

ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ତିଥି ଉତ୍ସବମାନଙ୍କରେ ବିବିଧ ବେଶ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିଲେ ହେଁ ସୁନାବେଶ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନଲୋଭା ବେଶ । ଏହି ବେଶ ବର୍ଷକ ମଧ୍ୟରେ ପା ଥର ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ଯଥା-ବିଜୟାଦଶମୀ (ଦଶହରା), ପୌଷ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା, ଦୋଳପୂର୍ଣ୍ଣିମା, କା ିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଓ ଆଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳ ଏକାଦଶୀ ରଥ ଉପରେ । କା ିକ ମାସ ଶରଦରାସର ମାସ । ଏ ସଂସାରରେ ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ମନୁଷ୍ୟ ନାରୀ ଆଉ ଜଣେ ମାତ୍ର ପୁରୁଷ ପୁରୁଷୋ ମ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ । ପ୍ରକୃତି ସହିତ ପୁରୁଷର ମିଳନ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ସମୟ ଏହି କା ିକ ମାସ । ତେଣୁ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣବ୍ରହ୍ମ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଦ୍ୱାରିକାଧୀଶ ଭାବରେ ରାଜବେଶ ବା ରାଜରାଜେଶ୍ୱର ବେଶରେ ସମଗ୍ର ଜଗତକୁ ଦର୍ଶନ ଦିଅନ୍ତି । ଏହିଦିନ ଅବକାଶ ନୀତିପରେ ସୁନାବେଶ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାଏ ।

ମାର୍ଗଶିର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା / ପଣ୍ଡୁ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା :-

ଏହିଦିନ ମଧ୍ୟାହ୍ନଧୂପ ନୀତି ଶେଷ ହେବା ପରେ ନୃସିଂହ ଠାକୁର ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପାଖରୁ ଆଜ୍ଞାମାଳ ପାଇବାପରେ ମହାଜନ ସେବକମାନଙ୍କ ହସ୍ତରେ ବିଜେକରି ଝୁଲଣ ମଣ୍ଡପ ତଳେ ଥିବା ବିମାନରେ ବିଜେ କରିଥାନ୍ତି । ଏହାପରେ ବିମାନବଡୁ ସେବକ ପଣ୍ଡୁ ନୃସିଂହଙ୍କୁ ପାଲିଙ୍କିରେ ବାହିନେଇ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରର ଚାରି (୪) ଆଶ୍ରମ ଯଥା - ଅଙ୍ଗିରା, କଣ୍ଡୁ, ମାର୍କଣ୍ଡ ଓ ଭୃଗୁ ଆଶ୍ରମକୁ ଯାଇଥାନ୍ତି । ସେଠାରେ ଶୀତଳଭୋଗ, ବନ୍ଦାପନା ହେବା ପରେ ପୁନଃ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବ ନକରି ଦକ୍ଷିଣିଘରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାନ୍ତି ।

ପୌଷପୂର୍ଣ୍ଣିମା :-

ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରେ ପୌଷପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ଗୁରୁତ୍ୱ ରହିଅଛି । ଏହି ପୌଷପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପୁଷ୍ୟାଭିଷେକ ଉତ୍ସବ ରୂପେ ପାଳନ କରାଯାଏ । ଦ୍ୱାଦଶଯାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଏହା ଅଷ୍ଟମଯାତ୍ରା । ବାଲୁଙ୍କେଶ୍ୱର ପାଠୀଙ୍କ ରଚିତ ଯାତ୍ରା ଭାଗବତ ଅନୁସାରେ

ପୌଷମାସି ସିତେପକ୍ଷେ ପୌର୍ଣ୍ଣମ୍ୟାଂ ରକ୍ମିଣୀ ମତେଃ
ପୂଷ୍ୟାଭିଷେକଂ କୁର୍ବୀତ ସର୍ବକାମାର୍ଥସିଦ୍ଧୟେ ॥

ସ୍କନ୍ଦପୁରାଣ, ବାମଦେବ ସହିଂତାରେ ପୁଷ୍ୟାଭିଷେକ, ପୁଷ୍ୟୋତ୍ସବ ନାମରେ ନାମିତ ଥିବା ବେଳେ ନୀଳାଦ୍ରି ମହୋଦୟ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଏହାକୁ 'ଅଭିଷେକ ଉତ୍ସବ' କୁହାଯାଇଛି । ଯାହା ସଂସାରର ମଙ୍ଗଳ ତଥା ସକଳ ପାପନାଶ ପାଇଁ ଏହି ଅଭିଷେକ ଉତ୍ସବ କରଣୀୟ ।

ସର୍ବାଭୀଷ୍ଟପ୍ରଦଃ ସାକ୍ଷାତ୍ ସକଳାଘବିନାଶକଃ
ଅଭିଷେକୋତ୍ସବଷ୍ଟାୟଂ ଶ୍ରୁତଃ ସୂତ ମୁଖା ବ । (୩୨ ଅଧ୍ୟାୟ / ୮୩ ଶ୍ଳୋକ)

ରାମାୟଣ ଅନୁସାରେ ତ୍ରେତୟାଯୁଗରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ୧୪ ବର୍ଷ ବନବାସ ସମାପ୍ତ କରି ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବ ନ କରିବାପରେ ଏହିଦିନ ରାଜସିଂହାସନରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ତେଣୁ ଏହିଦିନ ରାଜାଭିଷେକ ଓ ଦେବାଭିଷେକ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାଏ ।

ସ୍କନ୍ଦପୁରାଣର ବର୍ଣ୍ଣନାନୁସାରେ ସ୍ୱୟଂ ବ୍ରହ୍ମା ଏହି ଉତ୍ସବକୁ ପ୍ରବ ିତ କରିଥିଲେ । ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଦେବତା ହେଲେ ହେଁ ଏ କଳିଯୁଗରେ ମାନବୀୟ ଲୀଳା କରୁଛନ୍ତି । ଏଣୁ ସେ ଏ ସଂସାରର ରାଜା ତଥା ସମସ୍ତ ଦେବତାମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ରାଜା । ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସଙ୍କ ଭାଷାରେ -

"ଉତ୍କଳେ ନେତାର ନାହିଁ ପ୍ରୟୋଜନ
ଉତ୍କଳର ନେତା ସ୍ୱୟଂ ନାରାୟଣ ।''

ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ପରମ୍ପରା ଅନୁସାରେ ରାଜାଧିରାଜ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଅଭିଷେକ ଉତ୍ସବ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ଉତ୍ସବ ନିମନ୍ତେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ତିଥି ରାତ୍ରିରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଚନ୍ଦନଲାଗି ଶେଷ ହେବା ପରେ ଜଳ ଅଧିବାସ କର୍ମ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥାଏ ଭୋଗମଣ୍ଡପ ଘରେ ଭୋଗକରି ୮୭ ଗଡୁ ଜଳ ଓ ୨୧ ଗଡୁ ଘିଅ ରଖାଯାଏ । ସେଥିରେ ପୂଜାପଣ୍ଡା ସେବକ ଗଡୁ ଉପରେ ଚେମେଡ଼ି, ପତନି, ପୁଷ୍ପ, ଚନ୍ଦନ, ଚୂଆ ଆଦି ଦେଇ ମନ୍ତ୍ରପାଠ ପୂର୍ବକ ଅଧିବାସ କରିଥାନ୍ତି ।

ପୌଷ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ସକାଳ ଧୂପ ସମୟରେ ପ୍ରତିହାରୀ ନିଯୋଗ ସମ୍ମୁଖରେ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଥିବା ଚାଳଘରେ ଦେଉଳପୁରୋହିତଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହୋମକାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ । ସେହିଦିନ ସକାଳଧୂପ ଶେଷ ହେବା ପରେ ମହାପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ବାଡ଼ରେ ମଇଲମ କରାଯାଇ ଅବକାଶ ବେଶ କରାଯାଏ । ଏହାପରେ ଅଧିବାସ ହୋଇଥିବା ଜଳ ଓ ଘିଅରେ ମହାସ୍ନାନ କରାଯାଏ । ଏହି ଅଭିଷେକ ଜଳ ଦର୍ପଣରେ ବିମ୍ବସ୍ନାନ କରାଯାଏ । ଏହାପରେ ନୂତନ ବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧାଯାଏ । ଏହିଦିନ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ରାଜରାଜେଶ୍ୱର ବେଶ ସୁନାବେଶ କରାଯାଏ । ଏହିବେଶ ସମୟରେ ଭିତରଛ ମହାପାତ୍ର ସିଂହାସନ ଉପରେ ନିଜେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସ୍ୱରୂପରେ ଦଣ୍ଡଛତ୍ର ଧରିଥାନ୍ତି ଓ ଭଣ୍ଡାର ମେକାପ ହନୁମାନ ସ୍ୱରୂପ ଦଣ୍ଡଛତ୍ରର ମୂଳକୁ ଧରି ବସି ରହିଥାନ୍ତି । ଏହାପରେ ଷୋଡ଼ଶ ଉପଚାରରେ ଯାତ୍ରାଙ୍ଗୀ ଭୋଗ ପୂଜା ହୋଇ ପାଣି ପଡ଼ିଲାପରେ ପୂଜାପଣ୍ଡା, ପତିମହାପାତ୍ର, ମୁଦିରସ୍ତ ବନ୍ଦାପନା କରିଥାନ୍ତି । ଏହାପରେ ଫୁଲ ଧନୁଶର, ଫୁଲ ଆୟୁଧ ଲାଜ, ଆଲଟ ଚାମର, ଘଷାବିଡ଼ିଆ, ଦହିପଟି ମଣୋହି ହୁଏ ଓ ରାଜନୀତି ବନ୍ଦାପନା ହୁଏ । ଏହାପରେ ମୁଦିରସ୍ତ ସିଂହାସନ ଉପରକୁ ଉଠି ଫୁଲସଜ, ଦଣ୍ଡ ଛତ୍ର ଆଦି ମଇଲମ କରନ୍ତି । ଏହାପରେ ଦକ୍ଷିଣିଘରୁ ଶ୍ରୀରଘୁନାଥ ଆସି ସିଂହାସନରେ ବିଜେ ହୋଇ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଠାରୁ ଆଜ୍ଞାମାଳ ପାଇ ପାଲିଙ୍କିରେ ଅଭିଷେକ ପାଇଁ ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ମନ୍ଦିରକୁ ବିଜେ କରିଥାନ୍ତି । ସେଠାରେ ମହାସ୍ନାନ ହୁଏ । ଏହିଦିନ ମୁଦିରସ୍ତଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଶାଢ଼ୀବନ୍ଧା ଯାଇଥାଏ ।

ମାଘପୂର୍ଣ୍ଣିମା :-

ପୁରାଣଶାସ୍ତ୍ରାନୁସାରେ ମାଘମାସ ଏକ ଧର୍ମମାସ । ଏହି ମାସରେ ଅନେକ ବ୍ରତ ମଧ୍ୟ କରାଯାଏ । ଏପରିକି ଲୋକ କଥାରେ କୁହାଯାଇଛି; ମାଘ କାହାର ନାହି ଭାଗ । ତେଣୁ ମାଘ ମାସର ବ୍ରତାଚାରୀମାନେ ପ୍ରାତଃ ସମୟରୁ ବୁଡ଼ ପକାଇ ଧର୍ମ ଆଚରଣ କରିଥାନ୍ତି । ସେହିପରି ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରେ ମାସରେ ଅନେକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନୀତି ପର୍ବ ପାଳନ କରାଯାଉଥିଲେ ହେଁ ମାଘ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ଗଜଉଦ୍ଧାରଣ ବେଶ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାଏ ।

ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତ ମହାପୁରାଣର ଅଷ୍ଟମ ସ୍କନ୍ଦର ତୃତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଏହି ଗଜ ଉଦ୍ଧାରଣ ଆଖ୍ୟାନ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି । ସେହି ବର୍ଣ୍ଣନାନୁସାରେ ତ୍ରିକୂଟ ନାମକ ଏକ ପର୍ବତରେ ରହିଥିବା ପୁଷ୍କରିଣୀ ଯାହା ମଧ୍ୟରେ ଶତଦଳପଦ୍ମ, କୁମୁଦ, କହ୍ଲର, ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକମଳ ଆଦିରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିବା ପୁଷ୍କରିଣୀକୁ ସେହି ପର୍ବତର ପାଦଦେଶରେ ରହୁଥିବା ଅରଣ୍ୟରୁ କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ହାତୀ ମୁଥପତିଙ୍କ ସହ ଜଳପାନ କରିବାକୁ ଆସି ଏଠାରେ କ୍ରୀଡ଼ାରତରେ ମଜ୍ଜିଯାଇଥିବା ବେଳେ ସରୋବରରେ ବାସ କରୁଥିବା ଏକ କୁମ୍ଭୀର ଗଜରାଜର ପାଦକୁ ଆକର୍ଷିଧରିଲା । ଗଜରାଜ ଯେତେ ପ୍ରକାର ନିଜର ଶକତିକୁ ପ୍ରୟୋଗକରି ଗ୍ରାହ କବଳରୁ ଉଦ୍ଧାର ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ ମଧ୍ୟ ସେଥିରେ ବିଫଳ ହେଲେ । ସେହି ସମୟରେ ଗଜରାଜ ପୁଷ୍କରିଣୀରେ ଫୁଟିଥିବା ଏକ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ କମଳକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆକୁଳ ଚି ରେ ସମର୍ପିତ ଭାବରେ ଶୁଣ୍ଢରେ ଉତ୍ପାଟନ କରି ଭଗବାନଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କଲା ।

ଏହିଠାରେ ମନରେ ପ୍ରଶ୍ନ ଆସେ ସାଧାରଣ ପଶୁ ଗଜେନ୍ଦ୍ର ଭଗବତ୍ ପ୍ରେମରେ ସମର୍ପିତ ହେଲା କିପରି ? କିନ୍ତୁ ଶାସ୍ତ୍ର କହେ ଅନେକ ଜନ୍ମ ତପସ୍ୟାର ଫଳ ସ୍ୱରୂପ ହୃଦୟରେ ଭକ୍ତିଭାବ ଜାଗ୍ରତ ହୁଏ । ସେହି ଗଜର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଜର୍ଜରିତ ଡାକରେ ପ୍ରଭୁ ଭକ୍ତବତ୍ସଳ ଭାବଗ୍ରାହୀ ବାନ୍ଧୀ ହୋଇ ଭଗବାନ ଗରୁଡ଼ ପୃଷ୍ଠରୁ ଅବତରଣ କରି ଚକ୍ରଧର ଚକ୍ରଦ୍ୱାରା ଗ୍ରାହକୁ ଛେଦନ କଲେ ଓ ଗଜରାଜକୁ ଉଦ୍ଧାର କରିଥିଲେ । ସାଲବେଗଙ୍କ ରଚନାରେ :-

"ଗଜରାଜ ଚିନ୍ତାକଲା ଥାଇ ଘୋର ଜଳେଣ
ଚକ୍ରପେଶି ନକ୍ରନାଶି ଉଦ୍ଧାରିଲ ଆପଣ ।
ଆହେ ନୀଳଶଇଳ......... ।"

ସେହି ପୌରାଣିକ ଭି ିଭୂମିକୁ ଆଧାରକରି ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରେ ଶ୍ରୀଜୀଉଙ୍କର ଗଜଉଦ୍ଧାରଣ ବେଶ ହୁଏ । ଭିତରଛ ମହାପାତ୍ର, ତଳିଛ ମହାପାତ୍ର, ପୁଷ୍ପାଳକ, ଘଟୁଆରୀ ସେବକ, ଖୁ ିଆ, ପାଳିଆ ମେକାପ ଓ ଗରାବଡୁ ମହାଜନ ସେବକମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ସହଯୋଗରେ ବେଶ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ ହୋଇଥାଏ ।

ଏହି ବେଶରେ ଜଗନ୍ନାଥ ଓ ବଳଭଦ୍ର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚାରିଭୂଜରେ ଶୋଭା ପାଇଥାନ୍ତି । ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ ଶଙ୍ଖ, ଚକ୍ର, ଗଦା, ପଦ୍ମକୁ ଧାରଣକରି ପତ୍ନୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ କୋଳରେ ବସାଇ ଗରୁଡ଼ ଉପରେ ଉପବେଶନ କରିଥିବାବେଳେ ମଝିରେ ଦେବୀ ସୁଭଦ୍ରା ତ୍ରିଭଙ୍ଗୀ ଛନ୍ଦରେ ପଦ୍ମ କଢ଼ିଟି ଧରି ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇଥାନ୍ତି । ସେହିପରି ବଡ଼ଭାଇ ବଳଭଦ୍ର ଶଙ୍ଖ, ଚକ୍ର, ହଳ, ମୂଷଳ ଧାରଣ ପୂର୍ବକ ବିରାଜ ମାନ କରିଥାନ୍ତି । ମସ୍ତକରେ ଚୂଳ, କିରୀଟ, କର୍ଣ୍ଣରେ କୁଣ୍ଡଳ, ଅ ାପଟି ୩ଟି, ବାଜୁବନ୍ଧ ଇତ୍ୟାଦି ନାନା ଅଳଙ୍କାରରେ ଶୋଭା ପାଇଥାନ୍ତି । ଶ୍ରୀଜୀଉଙ୍କ ସମୀପରେ ଦୁଇଟି ହସ୍ତୀ ଶୁଣ୍ଢରେ ପଦ୍ମ କଳୀକାକୁ ଧାରଣ କଲାବେଳେ ଆଉ ଗୋଟିଏ କୁମ୍ଭୀର ଗଜର ଗୋଡ଼କୁ ଆକର୍ଷି ଧରିବାର ଦୃଶ୍ୟ । ଗଜରାଜର ଗ୍ରାହକବଳରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା । ବେଶ ଶେଷ ହେବା ପରେ କ୍ଷୀରି ଓ ଅମାଲୁ ଭୋଗ ହୁଏ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାଧୂପ ହୁଏ । ଏହାପରେ ସାହାଣମେଲା ବା ସର୍ବସାଧାରଣ ବେଶ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ଗବେଷକ 'ପଦ୍ମଶ୍ରୀ ସଦାଶିବ ରଥଶର୍ମା'ଙ୍କ 'ବେଶ ରହସ୍ୟ' ପୁସ୍ତକର ଉଲ୍ଲେଖାନୁସାରେ ଭୌମ ବଂଶ ରାଣୀ ବକୁଳ ମହାଦେବୀ ଏହି ବେଶ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଚଳନ କରିଥିଲେ । ତାହାପରେ କିଛିବର୍ଷ ଏହି ବେଶ ବନ୍ଦ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ ପୁନଃ ଖ୍ରୀ୧୫୭୫ ଶାଲ ଗଜପତି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ପୁନଃ ଗଜଉଦ୍ଧାରଣ ବେଶ ଅନୁଷ୍ଠିତ କରିଥିଲେ । ଏହି ବେଶ ଦର୍ଶନ କଲେ ମହାପୂଣ୍ୟ ମିଳେ । କାରଣ ଗୋଟିଏ ପଶୁ ଭକ୍ତି ସମର୍ପଣରେ କିପରି ଭଗବାନଙ୍କୁ ପାଇ ପାରିଛି ତାହା ଏଥିରୁ ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ ।

ଦୋଳପୂର୍ଣ୍ଣିମା :-

ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦ୍ୱାଦଶଯାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦୋଳଯାତ୍ରା ଅନ୍ୟତମ । ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରେ ଏହି ଦୋଳଉତ୍ସବର ଅୟମାରମ୍ଭ ହୁଏ ଫାଲ୍‌ଗୁନମାସ ଶୁକ୍ଳ ଦଶମୀ ଠାରୁ ଓ ଶେଷ ହୁଏ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ତିଥିରେ । ଯାହା ଦୋଳପୂର୍ଣ୍ଣିମା ନାମରେ ପରିଚିତ । ପାଲ୍‌ଗୁନ ମାସ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଦଶମୀ ତିଥି ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରେ ଫଗୁଦଶମୀ ପାଳନ କରାଯାଏ । ଏହି ପ୍ରଥମ ଦିବସରେ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଧୂପ ଶେଷ ହେବା ପରେ ତିନି ଠାକୁରଙ୍କୁ ସର୍ବାଙ୍ଗ ଚନ୍ଦନ ଲାଗି କରାଯାଇ ଚାଚେରୀ ବେଶ ଅର୍ଥାତ୍ ଲାଲବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନ କରାଯାଏ । ସେହିପରି

ଦକ୍ଷିଣିଘରେ ଶ୍ରୀଦେବୀ ଓ ଭୂଦେବୀ, ଦୋଳଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ ଚାଚେରୀ ବେଶ କରାଯାଇ ଆଜ୍ଞାମାଳ ପାଇ ତିନିଠାକୁର ମହାଜନ ସେବକଙ୍କ ହସ୍ତରେ ବିଜେ କରାଯାଇ ଜୟବିଜୟ ଦ୍ୱାର ଲଣ୍ଡାବ ର୍କୁ ଆସିବା ପରେ ସେଠାରେ ମୁଦିରସ୍ତ ଫଗୁ ଚନ୍ଦନ ମୁଣି ପ୍ରସାଦ ଲାଗି କରିବା ସହ ବନ୍ଦାପନା, ଆଳଟ ଓ ଚାମର ସେବା କରିଥାନ୍ତି । ଏହାପରେ ତିନି ବିଜେ ଠାକୁର ବିମାନରେ ବସି ଜଗନ୍ନାଥ ବଲ୍ଲଭକୁ ଯାତ୍ରା କରିଥାନ୍ତି । ସେଠାରେ ଅବିର ଖେଳନୀତି ହୋଇ ସାରିବା ପରେ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରକୁ ବାହାଡ଼ା ବିଜେ କରନ୍ତି । ଏହିପରି ଏକାଦଶୀ ତିଥି, ଦ୍ୱାଦଶୀ ତିଥି ଓ ତ୍ରୟୋଦଶୀ ତିଥିରେ ଦୋଳଗୋବିନ୍ଦଙ୍କ ଉତ୍ସବ ପାଳନ କରାଯାଏ ।

ଫାଲ୍‌ଗୁନ ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀଦିନ ଦୋଳବେଦୀର ଅଗ୍ନିକୋଣରେ "ମେଣ୍ଢା ପୋଡ଼ି ବା ମେଷାମନ୍ଦିର ଦାହ" ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଦୋଳଗୋବିନ୍ଦ, ଶ୍ରୀଦେବୀ, ଭୂଦେବୀ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରର ପ ମହାଦେବଙ୍କ ସହିତ ଏହିଠାକୁ ଆସିଥାନ୍ତି ଓ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଥିବା କୁଡ଼ିଆଘରକୁ ନିଆଁରେ ପୋଡ଼ି ଦେଇଥାନ୍ତି ।

ଦୋଳ ଉତ୍ସବର ମୁଖ୍ୟଦିନ ହେଉଛି ଶେଷ ଦିବସ ବା ପୂର୍ଣ୍ଣମୀ ତିଥି । ଏହିଦିନ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରେ ରୋଷ ହୋମନୀତି ଶେଷ ହେବା ପରେ ରତ୍ନ ସିଂହାସନରେ ଶ୍ରୀବିଗ୍ରହଙ୍କୁ ନୂଆ ବୋଇରାଣୀ ଶାଢ଼ୀ ଖଣ୍ଡୁଆ ଓ ମସ୍ତକରେ ଗଭାଲାଗି କରାଯାଏ । ଖଇ, କୋରା, ଶୀତଳଭୋଗ ଆସିବା ପରେ ଦୋଳଗୋବିନ୍ଦ ରତ୍ନସିଂହାସନରେ ବିଜେ ହୁଅନ୍ତି । ସେଠାରେ ପେ ।ପଚରରେ ଭୋଗ କରାଯାଏ । ଏହାପରେ ଦୋଳଗୋବିନ୍ଦ, ଭୂଦେବୀ, ଶ୍ରୀଦେବୀ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ହସ୍ତରୁ ଆଜ୍ଞାମାଳ ପାଇ ରତ୍ନ ସିଂହାସନକୁ ୭ ଥର ପରିକ୍ରମା କରି ନାଭିକଟା ମଣ୍ଡପରେ ଥିବା ଖଟଶେଜ ଉପରେ ବିଜେ ହୁଅନ୍ତି । ଏହିଠାରେ ତିନିଠାକୁର ସୁବେଶ ହୋଇଲା ପରେ ପ୍ରସାଦ ଲାଗି ଓ ବନ୍ଦାପନା ନୀତି ଶେଷ ହୋଇ ସାତ ପାହାଚ ତଳେ ଥିବା ବିମାନରେ ବିଜେ ହୁଅନ୍ତି ଓ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ବେଢ଼ାରେ ୭ ଥର ପରିକ୍ରମା କରି ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ବାହାରେ ମେଘନାଦ ପ୍ରାଚୀରର ଉ ରପୂର୍ବ କୋଣରେ ଥିବା ଦୋଳବେଦୀରେ ବିଜେ ହୁଅନ୍ତି । ଏହି ସମୟରେ ବଡ଼ଛତା ମଠ ଓ ରାଧାକାନ୍ତ ମଠର ବାବାଜୀ ମାନେ ସଂକୀ ର୍ନ କରିବା ସହ ଭକ୍ତମାନେ ହରିବୋଲ ହୁଳହୁଳି ଦେଇଥାନ୍ତି । ଶୋଭାଯାତ୍ରା ପଛୁଆରରେ ଦୋଳବେଦୀକୁ ୭ ଥର ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରି ଦୋଳବେଦୀ ଉପରେ ଝୁଲାରେ ଦକ୍ଷିଣାଭିମୁଖୀ ହୋଇ ବସିଥାନ୍ତି । ସେଠାରେ ତିନିଧୂପ ପୂଜା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ମୁଦିରସ୍ତ ଛେରାପହଁରା ଆଳତି ଆଦି କରିଥାନ୍ତି । ଭକ୍ତ ଓ ଭଗବାନଙ୍କର ଅପୂର୍ବ ମିଳନ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀଦେବୀ-ଭୂଦେବୀଙ୍କ ସହିତ ଝୁଲାରେ ଝୁଲି ଫଗୁ ଅବିର ଖେଳରେ ଆନନ୍ଦ ଦେବାବେଳେ ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ସହିତ ରଙ୍ଗ ଅବିର ଖେଳିଥାନ୍ତି । ସର୍ବସାଧାରଣ ଦର୍ଶନ ପରେ ରାତ୍ର ପହୁଡ଼ ସମୟରେ ପୁନଃ ବିମାନରେ ବସି ଦୋଳବେଦୀକୁ ୭ଥର ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରି ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବ ର୍ନ କରି ଭିତର ବେଢ଼ାରେ ଥିବା ସରସ୍ୱତୀଙ୍କ ମନ୍ଦିର ସମ୍ମୁଖରେ ରହିଥାନ୍ତି । ସେଠାରେ ଖଇକୋରା ଭୋଗହୁଏ ତା ପରେ ୩ ବିଜେ ଠାକୁର ମହାଜନ ହସ୍ତରେ ବିରାଜମାନ ହୋଇ ରତ୍ନସିଂହାସନକୁ ୭ ଥର ପରିକ୍ରମା କରି ଭୂଦେବୀ, ଶ୍ରୀଦେବୀ ରତ୍ନସିଂହାସନରେ ବିଜେ ହୁଅନ୍ତି ଓ ଦୋଳଗୋବିନ୍ଦ ଦକ୍ଷିଣ ଘରକୁ ବିଜେ କରନ୍ତି ।

ଏହିଦିନ ରତ୍ନସିଂହାସନ ଅଧିଷ୍ଠିତ ଶ୍ରୀବିଗ୍ରହଙ୍କର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ବେଶ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାଏ । ସୁବର୍ଣ୍ଣର ହସ୍ତପଦ, କିରୀଟ, କୁଣ୍ଡଳ, ଚନ୍ଦ୍ରସୂର୍ଯ୍ୟ, ଆଡକନୀ, ଘାଘଡ଼ାମାଳି, ତିଳକ, ଚନ୍ଦ୍ରିକା, ଅଳକା, ଝୋବାକଣ୍ଠି, ନାନା ପ୍ରକାର ସୁବର୍ଣ୍ଣମାଳି, ପାଟପତନୀ ପରିଧାନ କରିଥାନ୍ତି । ଭକ୍ତମାନେ ଜଗତର ଠାକୁରଙ୍କର ଏହି ଲୀଳାକୁ ଦର୍ଶନକରି ମନ୍ତ୍ରମୁଗ୍ଧ ହୋଇଯାଆନ୍ତି ।

> **"ଦୋଳେ ଚ ଦୋଳଗୋବିନ୍ଦଂ ଚାପେଚ ମଧୁସୂଦନ**
> **ରଥେତୁ ବାମନ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ପୁନର୍ଜନ୍ମ ନ ଲଭ୍ୟତେ ॥"**

ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ବିଶ୍ୱର ଦେବତା ରହସ୍ୟମୟ ଠାକୁର । ଭକ୍ତମାନଙ୍କର ତଥା ବିଶ୍ୱର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ନାନା ଲୀଳାଯାତ୍ରା ମାଧ୍ୟମରେ ସମଗ୍ର ଜଗତକୁ ଶାନ୍ତି ଆନନ୍ଦ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ଆଉ ଏହି ଲୀଳାରେ ଭକ୍ତମାନେ ସାମିଲ ହୋଇ ସବୁ ଦୁଃଖ କ୍ଳେଶକୁ ଭୁଲି ଯାଆନ୍ତି ।

<u>ପ୍ରବନ୍ଧ ସାରାଂଶ</u>

ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ୧୨ ମାସରେ ୧୩ ଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହା ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପରମ୍ପରା ରୂପ ବହନ କରିଅଛି । ତିଥି, ବାର, ନକ୍ଷତ୍ରର ମେଳକ ବିଚାରରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ଏହି ଦ୍ୱାଦଶ ଯାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ସ୍ନାନଯାତ୍ରା ପ୍ରମୁଖ ତଥା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଯାତ୍ରା । ଏହା ଦରୁବ୍ରହ୍ମଙ୍କର ଜନ୍ମଲୀଳା ଉତ୍ସବ ଭାବରେ ପାଳନ କରାଯାଏ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ମୁଖ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଆଧାର କରି ଅନେକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ୱ ରହିଅଛି ତାହାହିଁ ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧର ବିଶେଷତ୍ୱ ।

<u>ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କ ନାମ</u>

୧- ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ସ୍ୱ ଲିପି - ଓଡ଼ିଶା ସରକାର - ୧୯୫୬

୨- ମିଶ୍ର ଡ. ଭାସ୍କର, ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ସଂସ୍କୃତି, ୧୯୯୭, ଏସ୍.ବି ପବ୍ଲିକେଶନ୍ସ, ବିନୋଦବିହାରୀ, କଟକ ।

୩- ନାୟକ, ଆଶୁତୋଷ, ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ପର୍ବପର୍ବାଣୀ ସେବାପୂଜା, ୧୯୯୯ ପ୍ରଥମ, ଓଡ଼ିଶା ବୁକ୍‌ଷ୍ଟୋର, ବିନୋଦବିହାରୀ, କଟକ ।

୪- ମିଶ୍ର ଡ. ଭାସ୍କର, 'ଦୈନନ୍ଦିନ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ନୀତି' ୨୦୦୧ ପ୍ରଥମ, ଏସ୍.ବି ପବ୍ଲିକେଶନ୍ସ, ବିନୋଦବିହାରୀ, କଟକ ।

୫- ନୀଳାଦ୍ରି ମହୋଦୟ - ସଂ - ବ୍ରଜକିଶୋର ସ୍ୱାଇଁ - ସଦ୍‌ଗ୍ରନ୍ଥ ନିକେତନ, ପୁରୀ

ବିଶେଷ ଶବ୍ଦ : ମ ସ୍ନାନ, ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞ, ଚତୁର୍ଦ୍ଧା ମୂ ର୍ି, ବିମାନବଡୁ, ଇନ୍ଦ୍ରଗୋବିନ୍ଦ ବନ୍ଦାପନା ନୀତି, ଆଜ୍ଞାମାଳ, ହିଙ୍ଗୁଳ କଉଡ଼ି, ପଶା ଶକଟା